

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

**ГЕНДЕРНА РІВНОВАЖНІСТЬ УЧАСНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**
Матеріали Круглого столу від 13 червня 2023 року

Київ, 2023

УДК 316,6+159.9+37.04+376

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту соціальної та політичної психології НАПН України (протокол № 1/24 від 9 січня 2024 року)

Рецензенти:

Доктор психологічних наук Бевз Галина Михайлівна

кандидат психологічних наук Лукомська Світлана Олексіївна

Тези представлені в авторській редакції.

Гендерна рівноважність учасників освітнього процесу: реалії та перспективи. Матеріали Круглого столу від 13 червня 2023 року [електронне видання] / упор. О. Т. Плетка. – К.: ІСПП НАПН України, 2023. – 49 с.

До уваги читачів матеріали Круглого столу «Гендерна рівноважність учасників освітнього процесу», який відбувся в м. Києві 13 червня 2023 року. Доповіді учасників Круглого столу окреслюють стан проблеми гендерної рівноваги в освіті та описують перспективи впровадження в суспільний простір ідеї гендерної рівності прав та можливостей представникам обох статей.

Матеріали Круглого столу стануть у нагоді керівникам освітніх закладів всіх рівнів, управлінцям міністерства освіти і науки України, співпрацівникам Національної академії педагогічних наук України, викладачам закладів вищої освіти, фахівцям у сфері гендерної психології, соціальним психологам, управлінцям, що опікуються питаннями гендерної рівноваги у суспільстві та всім зацікавленим читачам.

УДК 316,6+159.9+37.04+376

© Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2023

© Б. Барчі, М. Барчій, О. Воронова, Ю. Гундერთайло, Н. Довгань,
О. Коробанова, Д. Ларін, Г. Найдьонова, О. Плетка, Р. Чіп, А. Ярошенко, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
БАРЧІ Б. Психологічна характеристика гендерного аспекту комунікації.....	5
ВОРОНОВА О., БАРЧІЙ М. Гендерні особливості ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді в умовах закладу вищої освіти.....	8
ГУНДЕРТАЙЛО Ю. Гендерно-чутливий освітній простір як підґрунття формування здорового способу життя особистості в умовах суспільної нестабільності.....	14
ДОВГАНЬ Н. Жінки згуртовані Україною: ретроспективний нарис.....	17
КОРОБАНОВА О. Толерантність та уникання сексистської упередженості у міжгруповій взаємодії в просторі закладу вищої освіти.....	20
ЛАРІН Д. Вплив гендерних стереотипів та гендерних стереотипів на формування особистості.....	24
НАЙДЬОНОВА Г. Освітній простір і трансгендерність: проблеми та шляхи розв'язання.....	30
ПЛЕТКА О. Гендерна рівноважність: сучасний стан проблематики.....	34
ЧП Р. Гендерна рівноважність як передумова становлення гендерної ідентичності у період дорослішання особистості.....	39
ЯРОШЕНКО А. Сила слів: гендерно чутлива комунікація в освітньому процесі.....	44
ПІСЛЯМОВА.....	47

Воронова Ольга Юрїївна.

канд. психол. н.,

Мукачівський державний університет

<https://orcid.org/0000-0002-6504-240X>

Барчій Магдалина Степанівна

Мукачівський державний університет

<https://orcid.org/0000-0002-7762-0959>

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кардинальні зрушення в політичній, економічній, духовній сферах суспільного життя зумовлюють суттєві зміни в системі цінностей і вчинках людей. При цьому головним акумулятором та детермінатором ціннісних орієнтацій суспільного розвитку є молоде покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що у сучасних наукових розвідках доволі часто розглядається тематика ціннісних орієнтацій молоді, обговорюються та виносяться на дискусії різноманітні сторони цієї проблеми. Проблему формування ціннісних орієнтацій у вищій освіті висвітлено в низці праць сучасних вітчизняних і зарубіжних авторів: І. Беха, Н. Бондар, Г. Головних, П. Гнатенка, Г. Костюка, В. Огнев'юка, В. Піддубного, Є. Подольської, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка, М. Рокич [1].

Система цінностей – це та ланка, яка пов'язує суспільство з індивідом, включає його в систему суспільних відносин. Цінності (соціальні, економічні, політичні, моральні, релігійні тощо) лежать в основі вибору цілей, засобів та умов діяльності. Цінності – системоутворювальне ядро програми, задуму, діяльності і внутрішнього духовного життя людини. Духовні прагнення, принципи, норми моралі стосуються не стільки сфери діяльності, інтересів, скільки сфери цінностей. Стимули і причини людської діяльності дістають подальшого розвитку: потреби, перетворені в інтереси, а ті, у свою чергу, перетворюються в цінності [2].

У психології ціннісні орієнтації особистості, цінності, які складають її структуру і зміст, поділяють на дві основні групи (М. Рокич) з точки зору цілей і завдань, яким слугує та чи інша цінність. Першу групу складають

цінності – цілі (термінальні цінності), другу – цінності-засоби (інструментальні). Найголовнішими є термінальні цінності – це основні цілі людини, які відображають довгострокову життєву перспективу. Термінальні цінності визначають сенс життя людини, вказують, що для неї є особливо важливим, значущим, цінним.

Сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін в умовах воєнного стану. Частина учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасову окупацію окремих територій вимушено перемістилася в межах України або за кордон. Зіткнувшись із неспровокованою агресією з боку російської федерації та відчувши безпосередню загрозу власному виживанню, українська нація дещо реструктурувала ієрархію власних цінностей, при цьому не відмовившись від попередньо сформованих пацифістських цінностей. Згуртовані спільною загрозою фізичному виживанню, кожен окремо взятий індивід реагує на дану загрозу індивідуально (знову ж таки, у той спосіб, який найбільше відповідає його чи її індивідуальній ієрархії цінностей), а отже і відіграє свою окрему роль у спільній роботі, направленій на збереження держави та нації. Частина населення готова взяти зброю до рук та фізично взаємодіяти з агресором; можемо припустити, що для цієї групи населення вищими у ієрархії є цінності влади, самоствердження. Інша – зосередилися на тилівій допомозі, гуманітарній підтримці, забезпеченні добробуту як вимушених ВПО, так і армії та місцевого населення; для цих людей превалюючою є самотрансцендентність.

Так само можемо провести аналіз відповідно до індивідуальної ієрархії термінальних та інструментальних цінностей. Саме інструментальні цінності, будучи більш сталими, визначають форму участі та індивідуальні способи реагування на виклик. Сам же виклик (у випадку України, збройна агресія російської федерації) спричинив тимчасову зміну у ієрархії термінальних цінностей, зокрема виходом на передній план такої цінності як національна безпека. Саме на питанні національної безпеки слід фокусувати увагу під час

формування цінностей та ціннісних орієнтацій суспільства. При цьому, потрібно постійно акцентувати увагу на тимчасовості даного пріоритету та на тому, що саме демократичні, пацифістські та альтруїстичні цінності є життєздатними у довгостроковій перспективі, а також такими, що є характерними для українського суспільства.

Дослідження ціннісних орієнтацій проведено на базі Мукачівського державного університету. Загальна вибірка респондентів складала 30 осіб, здобувачі вищої освіти – спеціальності 053 «Психологія», серед усіх досліджуваних 18 осіб жіночої статі та 12 осіб чоловічої статі.

В нашому дослідженні було використано наступні методики: методика «Маскулінність-Фемінність» (С. Бем), методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіч), методика «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (С. Бубнова), «Опитувальник часової перспективи (ZTP1)» (Ф. Зімбардо).

З метою виявлення взаємозв'язку гендерних відмінностей та ціннісних орієнтацій застосовувався критерій кореляції Пірсона. Виявлено позитивний кореляційний зв'язок шкали «Фемінність» з наступними шкалами: «Допомога та милосердя до інших людей» $r=0,560$, «Любов» ($r=0,678$), що вказує на наявність у представників фемінно спрямованих осіб самопожертви заради інших. Помітний зв'язок зі шкалою «Високий соціальний статус й управління людьми» ($r=0,409$), шкалою «Визнання і повага людей, вплив на оточуючих» ($r=0,372$), що вказує на орієнтацію фемінно спрямованих осіб на соціальне оточення, з метою їхнього схвалення до своєї особистості. Також корелює з шкалою «Здоров'я» на рівні $r=0,508$, що вказує на прагнення вести здоровий спосіб життя.

Шкала «Маскулінність» корелює з такими шкалами як: «Високий соціальний статус й управління людьми» $r=0,560$, «Визнання і повага людей, та вплив на оточуючих» $r=0,366$, «Соціальна активність для досягнення позитивних змін в суспільстві» $r=0,659$, що є суттєвим для маскулінно спрямованих особистостей, і вказує на їхню залежність від соціального середовища. Така шкала як «Відпочинок» корелює зі шкалою «Пошук і насолода прекрасного» $r=0,659$, це вказує на орієнтування маскулінно

спрямованих осіб під час відпочинку надавати перевагу приємному проведенні часу. З шкалою «Допомога та милосердя до інших людей» спостерігається зворотня кореляція ($r=-0,400$), що говорить про те, що чим більше людина прагне до відпочинку, тим менше орієнтована допомагати іншим.

Шкала «Допомога та милосердя до інших людей» корелює з такими шкалами як: «Любов» $r=0,574$, «Визнання і повага людей і вплив на оточуючих» $r=0,366$, «Соціальна активність для досягнення позитивних змін в суспільстві» $r=0,408$, це вказує на те, що люди, які здатні допомагати іншим, орієнтовані на їхню прихильність, любов та повагу, а також займаються допомогою та милосердям заради позитивних змін у суспільстві. Виявлено кореляційний зв'язок шкали «Допомога та милосердя до інших людей» з шкалою «Майбутній час» $r=0,286$, що свідчить про певну потребу людини в позитивній взаємодії з оточуючими, збереження добробуту своїх близьких (любов, дружба, корисність, чесність, лояльність, відповідальність тощо). Також люди, що орієнтуються на минуле позитивне мають тенденцію обирати милосердя $r=0,399$, що вказує на схильність людини до дружньої взаємодії з оточуючими, бажання бути корисним, чесним і відноситись лояльно та чемно до оточуючих.

Шкала «Любов» корелює з шкалою «Визнання і повага людей і вплив на оточуючих» $r=0,620$, тобто особи орієнтовані на любов хочуть отримати від інших визнання та повагу, що є характерною орієнтацією нашого суспільства.

Шкала «Високий соціальний статус і управління людьми» корелює з шкалами: «Визнання і повага людей і вплив на оточуючих» $r=0,451$, «Соціальна активність для досягнення позитивних змін в суспільстві» $r=0,694$, «Здоров'я» $r=0,452$, тобто особи з високим соціальним статусом орієнтовані на повагу і визнання з боку інших людей та досягнення позитивних змін у суспільстві, а також збереження власного здоров'я. Шкала «Високий соціальний статус і управління людьми» корелює з шкалою «Позитивне минуле» $r=0,345$. Це є важливим фактором для людей, що

живуть минулим позитивним і свідчить про важливість для людини соціального схвалення.

Отже, результати дослідження показали, що ціннісні орієнтації здобувачів – це поєднання їх світобачення у якості і громадянина, і особистості, а також – складна ієрархічна система, яка визначає спрямованість здобувача як суб'єкта освітньо-виховних впливів у соціумі закладу вищої освіти і встановлює конкретні мотиви майбутньої життєдіяльності залежно від гендерних особливостей [3].

Заклад вищої освіти відіграє визначальну роль у формуванні життєвих цінностей студентської молоді. Саме тут практикується свідоме ставлення студента до соціальної реальності та мотивація поведінки в освітньому процесі.

Зміна цінностей може стосуватися різних аспектів життя, таких як родина, кар'єра, друзі та інші. Наприклад, здобувачі можуть змінити свої пріоритети та бути більш налаштовані на збереження життя та здоров'я своїх близьких. Також в період війни може змінюватися ставлення до релігії та політики. Сьогодні для студентської молоді пріоритетними постають сімейні та національні цінності, а також мир, віра, свобода, гідність, єдність, доброчинність як фундаментальні цінності, котрі є особливо актуальними в умовах сучасних воєнних реалій. Державна незалежність України є основною об'єднуючою ціннісною домінантою населення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 997. №1.С. 124-129.
2. Боришевський М.Й. Ціннісні орієнтації в особистісному становленні сучасної молоді. Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. Наук. Праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К. : 2003. – Т.V, Ч. 5. – С. 34 – 42.
3. Воронова О. Ю., Барчій М. С. Ціннісні орієнтації здобувачів освіти та їх гендерні аспекти. Соціально-психологічні проблеми трансформації сучасного суспільства : матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (з

міжнародною участю) (24 червня 2022 р.) / ред.кол., голова Бохонкова Ю.О.
Дніпро : видавництво СНУ ім. В. Даля, 2022. С.3-5.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>